DE TUINEN VAN FUNCHAL.

BOTANISCHE HERINNERINGEN AAN HET EILAND MADEIRA.

DOOR

M. GRESHOFF.

(Vervolg van bladz. 252.)

III

Van Quinta d'Achada wandelen wij naar Quinta da Maravillas, een Portugeesche naam, die hetzelfde zegt als de woorden *marvel* en *merveille*. Aan den ingang van den tuin houdt een prachtige *Nettle-tree*, *Celtis occidentalis*, wacht. Door een berceau van *Bougainvillaea* naderen wij het oude huis, verscholen tusschen hoog geboomte. Met genoegen denk ik terug aan deze gastvrije woning. Hoe vaak heb ik daar deel genomen aan gezelligen kout over tal van onderwerpen, die thans, nu ik weer in het hollandsche schuitje meêvaar, verder van mij afliggen dan in zulken korten tijdsafstand, mogelijk schijnt.

De groote aantrekkelijkheid van Quinta da Maravillas is het terras, dat een verrukkelijk uitzicht op de stad Funchal geeft, een uitzicht aan de zeezijde eindigend in het wisselend panorama eener vrij druk bezochte reede, dat links gesloten wordt door de massieve rotsen van Brazen Head, rechts door de verre in zee vooruitspringende Loo Rock of Ilheo, en dat aan den gezichteinder het wazig beeld der Insulae Desertae toont. Tallooze kleine visschersbooten dobberen op de blauwe golven; nu en dan nadert een stoomschip de reede of aanvaardt een vertrekkende mailboot langzaam en statig de reis naar Europa, Afrika of Amerika. Aan de landzijde gaat het tooneel der stad allengs over in het amphitheater der bergen, eerst zacht glooiend, met den wijnstok begroeid, dan steil zich verheffend tot 4000 voet hooge diepgevoorde rotsen met besneeuwde kruinen. Achter Funchal staat ter halver hoogte

dier bergen de kerk *Nossa Senhora do Monte*, tot op grooten afstand tusschen het groen zichtbaar [1]; het is de schutskerk der Funchalsche visschers, gelijk de beroemde *Notre Dame de la Garde* het der Marseillanen is.

De Maravillas-tuin gelijkt een bloemtapijt, in het midden van dit panorama uitgespreid. Vooral schoon zijn hier de *Bougainvillaea's*, zoowel de paarse *B. spectabilis* als *B. lateritia* met steenroode, en *B. glabra* met lila schutbladen. Twee nieuwe *Bignonia's* treffen we aan: *B. buccinatoria*, eene zware klimplant met groote scharlaken bloemen, en de gracieuse *B. unguis cati*, die met de op een vogelpoot gelijkende fijne klauwieren beslag legt op ruimte voor hare twijgen. Van de bloemplanten vermelden wij de scharlakenbloemige *Mimulus cardinalis*, de fraaie vetplant *Cotyledon coccinea*, de als met vermiljoen overgoten *Euphorbia fulgens*. Een plantje der Azoren, hier gekweekt onder den naam »Vergeet-mij-niet", is *Anchusa riparia*. Tusschen het gras kruipt de tengere *Rivina humilis*, met purperen bessen. Aan de met klimop en wilden wingerd begroeide muren hecht zich de sierlijke *Cobaea scandens*. Het welbekend Indisch gewas *Moringa pterygosperma* wordt als *Horseradish-tree* gekweekt, *Salisburia adiantifolia* als *Maidenhairfern-tree*. De rijstpapierplant, *Fatsia papyrifera*, groeit hier tot een sierlijk boompje op. Eene groote *Banksia serrata*, met stijve bladeren en zonderlinge bloemkolven, brengt ons weder Australië voor den geest, het land der *Proteaceae*.

Voor varens is er in den Maravillas-tuin een beschaduwd plekje bewaard. Het eiland Madeira is rijk aan varens, vooral in de vochtige ravijnen langs de Ribeiro Frio. Sommige komen uitsluitend op Madeira voor, als *Polypodium drepanum*, *Pteris arguta*, *Asplenium umbrosum*, *A. axillare*, *Polystychum falcinellum*, *P. frondosum*, *Dicksonia*

[1] *Von einem der höchsten Puncte der Insel, welcher mit Stämmen von Pinus Canariensis und mit Farrenkräutern bewachsen ist, kamen wir schon am Abend, durch mehrere tiefe Schluchten und einen dichten Hain von schönen Lorbeeren und Castanien, zu einer einsamen Kirche der Nossa Senhora do Monte herab. Eine breite Treppe führt zu dem Tempel, welcher sich auf einem Vorsprung des Berges, zwischen schattigen Castanienbäumen, erhebt. Eben vergoldete die untergehende Sonne das Meer und bestrahlte die entfernteren Gegenden der Insel mit einem magischen Lichte, während die weithin tönende Glocke der Kirche die Wanderer nach dem Wallfahrtsorte einlud. Die Umgebung desselben ist durch fromme Sorgfalt mit Blumengebüschen von Geissblatt, Jasmin, Fuchsia coccinea, Buddleia globosa und Vinca major besetzt. Jene ausländischen Gesträuche haben hier ein neues Vaterland gefunden, das sie fast ununterbrochen mit ihren schönen Blumen zieren....*

Uit het reisverhaal van VON MARTIUS, 1823.

culcita, *Adiantum reniforme*. Hier in den tuin zijn vooral de twee varens, die nergens ontbreken: *Davallia Canariensis* en *Woodwardia radicans*, voorts *Asplenium furcatum*, *Polystychum angulare*, *Pteris*-soorten, enz. Langs de muren van Maravillas groeit *Cheilanthes suaveolens*, een der weinige welriekende varens, met den doordringenden reuk naar *Waldmeister* of *New-mown hay*, dien zij (even als het Indische bergvarenplantje *Lindsaea cultrata*) dankt aan de cumarine, die bij het verwelken van het loof vrij komt.[1]

Quinta da Santa Luzia is de woning van den reeds hier boven als eigenaar van de Palheiro genoemden heer JOHN BLANDY, hoofd der firma BLANDY BROTHERS AND Co. te Londen, Funchal en Gran Canaria. Landgenooten, die eenigen tijd op Madeira vertoefd hebben, zullen zich Mr. BLANDY's landgoederen Palheiro en Santa Luzia wel herinneren. Een der heeren BLANDY is Nederlandsch consul. Ook aan kenners van Madeirawijn is de naam BLANDY, als merk eener voortreffelijke wijnsoort, niet vreemd; de firma heeft een goed deel van den uitvoer in handen, maar wordt nog in de schaduw gesteld door het huis COSSART, GORDON AND CIE, reeds in 1745 opgericht, dat nagenoeg de helft van allen echten Madeira-wijn exporteert. Tegenwoordig is de wijncultuur hier weder in grooten bloei en heeft allengs denzelfden omvang aangenomen, dien zij bezat vóór 1852, het voor Madeira zoo noodlottige jaar, toen *Oidium Tückeri* de verwoestingen in de wijngaarden van het eiland begon aanterichten, die later door *Phylloxera vastatrix* zijn voortgezet. Die herleving van den wijnbouw blijkt klaar uit de drie volgende uitvoercijfers: 1852, 6690 pijpen; 1865, 536 pijpen; 1891, 6346 pijpen. Een »pijp" is een vat Madeira-wijn van 419 liter, zoodat in 1891 toch nog 2646000 liters wijn van het eiland de wereld ingezonden zijn; hoeveel liters Madeira-wijn in dat jaar te Hamburg en elders gefabriceerd zijn — daarover zwijgt de statistiek. Het herstel van den wijnbouw op Madeira valt samen met den invoer der Californische druif. De oogst neemt nog elk jaar toe, zoodat het tegenwoordig zelfs moeilijk valt den Madeira-wijn van de hand te zetten, omdat de markt bedorven is door valsche en vervalschte Madeira's, die aan het publiek de appreciatie van den echten wijn verleerd hebben.

[1] Zeer rijk aan cumarine schijnt eene op Madeira inheemsche honigklaver te zijn, die in den tuin van Bella Vista groeit, *Melilotus parviflorus*. Denzelfden geur neemt men waar aan *Ageratum conyzoides* en *Chrysanthemum pinnatifidum*, eene vleezige plant, die langs de kust van het eiland groeit.

Keeren wij naar den Santa Luzia-tuin terug! Een der merkwaardigste gewassen is een reusachtig exemplaar van *Phytolacca dioica*, in welks sponzigen wortelvoet een trap naar een lager gelegen *tennis*-veld is uitgehouwen. Aan de andere zijde buigt de boom zijne takken over een vijver, die met *Nymphaea alba* en *Nelumbium speciosum* prijkt en aan welks oever de blauwbloemige aren en lang gesteelde bladen van *Pontederia cordata* verrijzen, tusschen hoog opgegroeiden *Cyperus Papyrus*.

Bijzonder fraai zijn de soorten *Melaleuca*, *Callistemon* en *Metrosideros*, waaronder prachtige gewassen met schitterend roode, veelstralige bloemkolven (»*Bottle-brush*"). Van laatstgenoemd geslacht, dat in geen tuin van Funchal ontbreekt, kweekt men vier soorten, met karmozijne, paarse, gele en witte bloemen. *Lagerstroemia Indica*, eene bekende sierplant in warme gewesten, is op Madeira vrij algemeen in eene varieteit met gekroesde purperen bloembladen en in eene met licht roode. Andere opmerkenswaardige gewassen uit dezen buitengewoon weelderigen tuin zijn *Gelsemium sempervirens*, *Sparmannia Africana*, *Streptosolen Jamesonii*, *Bryophyllum calycinum*, die tot eene fraaie toorts opgroeit, *Impatiens sultani*, met steenroode bloemen, enz. In de bloemperken prijken paarse en scharlaken *Verbena*, blauwe *Salvia amabilis* en roode *S. coccinea*, *Gesneria*, *Gloxinia*, *Calceolaria*, *Pentstemon*, *Franciscea* en zoo vele andere schoone bloemen. Van den dicht bebladerden boom *Schotia speciosa*, aan *Amherstia* verwant, hangen groote helderroode bloemtrossen af. *Pauwlonia imperialis* is gesierd met lichtblauw. Afwisselend met de opvallende *Bignonia's*, prijken groote trompetbloemen uit de familie der *Solanaceae*: *Solandra guttata*, *Datura arborea* en *Petunia nyctaginiflora*. Eene exotische tint krijgt de Santa Luzia-tuin door *Dracaena*, door de tot hooge zuilen opgroeiende *Cereus* en vooral ook door eenige vreemde *Euphorbia's*.

Ons afscheidsbezoek aan de *quintas* gelde de tuinen nabij het Ilheo, in de eerste plaats Quinta Vigia, nu het winterverblijf van een schatrijk Engelschman, Mr. BENNETT STANFORD, die ons een kijkje gunt in zijn landgoed. Belangstelling in botanie is trouwens eene voortreffelijke introductie hier in Funchal, waar bijna iedereen zich met tuinbouw onledig houdt, en waar bijv. een album van zelf verzamelde inheemsche varens een zeer *select* sieraad der salons uitmaakt. Eene bijzonder fraaie collectie varens zag ik bij eene Engelsche dame, Miss ELLEN M. TAYLOR, die ook een voortreffelijken reisgids voor het eiland geschreven heeft: *Madeira, its scenery and how to see it.*

Het prachtige park, het ruime landhuis, het heerlijke paviljoen aan de zeezijde, doen Quinta Vigia vrijwel naderen tot het ideaal eener woning, en dat in het beste klimaat dat de aarde kan aanbieden. Als men de reede van Funchal nadert, trekt dadelijk de aandacht eene rots achter de Pontinha, gekroond met cypressen en ceders: het is de tuin van Vigia. De elegante *Araucaria's* zijn reeds van verre zichtbaar en zij maken hier het groote sieraad uit, hier waar ook prachtige *Cryptomeria Japonica*, *Thuiopsis dolabrata*, *Sequoia*, *Taxodium* en andere naaldboomen hoog oprijzen. Onder de bloemen van Quinta Vigia noemen wij *Gardenia jasminoides*, *Bouvardia triphylla*, *Ixora coccinea*, *Veronica Andersoni*, *Cantua buxifolia*, *Diervilla Japonica*, *Statice arborea*, *Clerodendron splendens*, *Gazania pinnata;* onder de slingerplanten de schoonbloemige *Phaseolus Caracalla*, de bruidstranen, *Antigonon leptopus* en eene daaraan verwante *Mühlenbeckia*. Fraaie varens zijn er: *Pteris arguta*, *Gymnogramma chrysophylla*, *Polypodium Billardieri*. Aan de stadszijde eindigt de tuin in een fraai bosschage van *Cestrum*, heesters met groote schermen oranjekleurige bloemen.

Het geboomte van Quinta Vigia bestaat voor een goed deel uit *Magnolia grandiflora*, wier groote donkere bladen zonderling afwisselen met het fijne loof van den »Indischen seringeboom", *Melia Azedarach*. De bezoeker van Madeira, die eenen pelgrimstocht onderneemt naar Machico, vindt een plantsoen van *Melia* rondom de kapel, waar het gebeente moet rusten van hem, die volgens de overlevering de eigenlijke ontdekker van dit schoone eiland is geweest: ROBERT MACHIN.[1] De tocht naar

[1] Er is nl. nog een tweede verhaal der ontdekking van Madeira, dat door sommigen als het juiste beschouwd wordt, maar door anderen naar het rijk der fabelen verwezen is. Het is waar, dat het erg op een opera-text gelijkt. Volgens dat verhaal dan, is Madeira niet ontdekt door de Portugeezen ZARGO en VAZ, maar door den Engelschen edelman ROBERT MACHIN, die in den tijd van EDUARD III leefde. MACHIN was verliefd op ANNE D'ARFET, maar haar ouders wilden niets van een huwelijk weten en het jonge paar besloot toen, heimelijk naar Frankrijk te ontwijken. Edoch, *les vents sont incertains*.... nauwelijks was hun schip de haven van Bristol uit, of een storm stak op, die het vaartuig uit de koers sloeg en steeds verder naar het zuiden afdreef. Eindelijk strandden zij op de kust van een onbewoond eiland: dat was Madeira. In de schaduw van een' prachtigen *til*-boom zochten zij een schuilplaats, maar geen aardsch geluk was hun deel; want ANNE stierf aan de vermoeienissen en ontberingen der lange reis, en ROBERT is haar spoedig in den dood gevolgd. Het scheepsvolk heeft hun beider graf gedolven op de plaats, waar later Machico, de stad van MACHIN, gebouwd is. Daarna (en nu komen wij langzamerhand in bekend vaarwater) timmerden de matrozen een vlot en bereikten daarmede de kust van Marokko, waar zij, naar de gewoonte dier tijden, tot slaven gemaakt werden. Toen verhaalden zij vaak aan hun lotgenooten van het schoone

Machico is zeer interessant, minder om hetgeen deze *ville morte* zelve te zien geeft, dan wel om de uitstapjes in den omtrek. In die buurt heeft men eenige merkwaardige inheemsche kustplanten te zoeken, als de violier *Matthiola Maderensis*, de fraaie *Chrysanthemum haematomma*, de welriekende *Sempervivum glandulosum*, enz. Van Machico uit laat zich ook dat woeste land van Madeira's westelijk uiteinde bezoeken, en voornamelijk het zonderlinge terrein, dat bij Engelschen als de *Fossilbeds* bekend is. Ik maakte die leerrijke excursie, zooals zij ten mijnen behoeve werd georganiseerd door Padre ERNESTO SCHMITZ, abt van het seminarium te Funchal. Diens naam mag in dit opstel niet ontbreken: wie naar Madeira komt met lust in natuurstudie, vindt in den braven pater SCHMITZ een vriendelijk en kundig mentor. Hij behoort tot de goede oude school *naturae curiosorum*, wier belangstelling zich gelijkelijk uitstrekt over alle drie rijken der natuur. In het seminarium heeft hij een locaalmuseum van Madeira, Porto Santo, Desertae en de Selvagens bijeengebracht, dat den zoöloog, botanicus en mineraloog in gelijke mate kan interesseeren. Ook is hij ijverig doende zijne belangstelling voor beschrijvende natuurwetenschap over te dragen op zijne discipelen en in meer dan één dorpje van Madeira vindt men priesters, leerlingen van Padre SCHMITZ, die uitstekend bescheid weten over de flora en fauna van hun eiland. Deze voorlichting genoot ik ook in Machico en twee hunner vergezelden mij naar de *Fossilbeds*, die steenige velden, vol bizarre conglomeraten en fossiele schelpen. Van de *Fossilbeds* komt men in een uitgestrekt vulkaangebied, met een fraaien uitgebranden krater in het midden, Pico de cancella. Levendig herinnerde mij deze omgeving aan de Papandajan bij Garoet in West-Java; maar daar is alles nog vol werking en hier heerscht de rust van den dood. Toch wonen er menschen in dit barre land, ginds in het droeve dorpje Caniçal. Armzaliger woonoord zal moeielijk te vinden zijn — het leven der bevolking is niet te benijden. Plantengroei is daar slechts weinig. Langs het dorre gras kruipt de scherpriekende wijnruit, *Ruta bracteosa*,

hun alleen bekende eiland der wouden. Een hunner medegevangenen, de Spanjaard JUAN MORALES, zag later kans uit de slavernij te ontsnappen, maar, van de Mooren verlost, viel hij met zijn schip in handen van den Portugeeschen vrijbuiter GONSALVES ZARGO. Aan hem deelde MORALES alles mede, wat hij in Marokko vernomen had van de reisgenooten van MACHIN en hij gaf ook de ligging van Madeira aan. ZARGO ging met die inlichtingen naar HENDRIK DEN ZEEVAARDER en deze rustte toen voor hem op eigen kosten het schip »São Lourenço" uit, om daarmede het nieuwe eiland voor Portugal in bezit te nemen.

groeien distels, *Galactites tomentosa*, en schieten zoden op van *Senecio incrassatus*. De eenige vrucht die er rijpt, is de giftige sodom-appel, *Solanum Sodomaeum*.

Komt men uit deze woestenij van Caniçal terug in Funchal, dan vernieuwt zich de indruk van behagelijkheid en verlangt men weder naar de schoone tuinen, want nog vele andere, buiten de bovengenoemde, zijn door de heerlijke ligging een bezoek overwaard. Al wordt de praktijk der horticultuur op Madeira slechts spelenderwijze beoefend (er is op het geheele eiland niet één bloemkweeker), de goede smaak, die bij den aanleg der Funchalsche parken aan den dag komt, vergoedt veel. Het meeste doet echter de mildheid van het klimaat — niet de kunde der inlandsche tuiniers, die ongeveer van hetzelfde gehalte zijn als de Indische kebons, die gisteren koeli waren en morgen koetsier zullen zijn.

Onder de fraaie tuinen zij nog genoemd de groote, ietwat verwaarloosde Quinta das Cruzes, eene deftige Portugeesche bezitting aan den voet van de schilderachtige citadel Pico Forte; het op een open terras aan den boschrand gelegen landhuis van den Duitschen consul Dr. G. F. SATTLER; de oude Quinta Deanery, enz.

Anders dan de tuinen in de vlakte zijn de op hooger terrein aangelegde, vooral nabij het bloemrijke dorpje Camacha, op 700 M. boven de zee. Tal van planten, die een koeler klimaat eischen dan Funchal geeft, ontwikkelen zich heerlijk in deze bergquinta's. In plaats van palmen en bananen treedt het kastanjewoud. Hier treffen wij heesterboschjes aan van *Arbutus*, *Vaccinium*, *Rhododendron*, *Celastrus*, *Kalmia*, *Cistus* en *Prunus Lauro-cerasus*. Ook het bloemenkleed der tuinen is er een ander; *Primula*, *Dahlia*, *Spiraea*, *Syringa*, *Begonia*, *Clematis*, *Delphinium*, *Geranium*, *Onothera*.

Wij hebben op onze wandeling al eenige vruchtboomen van Madeira leeren kennen. Het goede klimaat en de gunstige ligging van het eiland, op kleinen afstand van drie werelddeelen, lieten toe dat een keur van ooft hier bijeengebracht werd, en de vreemdeling in Funchal wordt al spoedig dien rijkdom gewaar. Reeds vroeg in den ochtend komen vrouwen en kinderen uit de omliggende dorpen met korfjes aardbeziën naar de stad, of met sinaasappelen, vijgen, amandelen, dadels, granadilla's, loquat's en wat voorts het seizoen oplevert. Op de kleine geïmproviseerde markt voor ons hotel nemen zij een plaatsje in naast de verkoopsters van Madeirasche kant, van fijn man-

dewerk, bloemen van veeren, zilver cantillewerk, photographieën, enz. Op de groote markt nabij de zeekade is de hoeveelheid fruit en groenten steeds verbazend groot en vormt een zoo kleurrijk en veelsoortig geheel, als alleen het zonnige zuiden kan voortbrengen. De vreemdeling ziet wel het eerst naar de stapels groote vruchten van *Cucurbitaceae: Cabaça*, *Boganga*, *Chocho*, *Abobora*, enz., alle veel gebruikt in de Madeirasche keukens. De kalebas, *Cabaça*, is nog het minst in tel onder haar gelijken en ook de *Boganga*, die zeer overvloediglijk vruchten draagt, verschijnt slechts op de tafel der armen. Gezochter zijn de *Abobora*, als *A. de Machado*, *A. preta* en andere meloenen en pompoenen. Onrijp worden zij in reepen gesneden gekookt en als asperge opgediend; rijp geven zij eene heerlijke soep: de beroemde *sopa*, lievelingsgerecht der Portugeezen. Ik kan de echte Madeirasche pompoensoep roemen als een uiterst smakelijk gerecht, en zeker is het, dat de arbeidende bevolking van Madeira evenmin deze *Cucurbitaceae* als dagelijksch voedsel zou kunnen ontberen, als zij het in onze streken buiten aardappels kan stellen. De groote waarde, hier aan dergelijk eitwitarm voedsel toegekend, zou bijna doen twijfelen aan de juistheid der in de wetenschap geldende voedingstheorie. Maar zóó arm is de Madeirees niet, of er schieten elken dag toch wel een paar *reis* over voor een moot versche of gerookte visch (tonijn), die in zijn schamel menu het evenwicht tusschen stikstofvrij en stikstofhoudend voedsel eenigszins komt herstellen, en het is niet zonder beteekenis, dat het meest gezochte snoepgoed der arme straatjeugd van Funchal bestaat uit de gekookte boonen van *Lupinus termis*, die rijk aan eiwit zijn. Die boonen worden ook veel in de inheemsche soepen gekookt, evenals linzen, *Chicharo* (*Lathyrus sativus*) en *Grão de bico* (*Cicer arietinum*). Van peulvruchten is er op Madeira overvloed; van daag ziet men deze soort boonen (*feyão*) ter markt gebracht, morgen eene geheele andere — en er zijn er veel, die alleen bekend zijn in de dorpen, waar zij gekweekt worden, omdat naar de markt van Funchal alleen de soorten gezonden worden, die aan de stadsmenschen behagen.

Grooter verscheidenheid nog dan in de groenten is er in het fruit der Funchalsche markt. Al het ooft van Midden-Europa: appelen, peren, kersen, pruimen, enz. wordt hier geteeld, al is het niet in zeer goede qualiteit. Beter tot haar recht komen de zuidvruchten: sinaasappels, citroenen, granaten, en vooral de vele fruitsoorten, die uit tropische gewesten naar dit eiland overgebracht zijn. Uit Amerika ontving Madeira de ananas, de custard-apple (*Anona muricata* en *A. cheri-*

molia), de papaya (*Carica Papaya* , de guava's, (*Psidium pomiferum* en *P. Cattleyanum*), de granadilla's (*Passiflora*), de mammee-apple (*Mammea Americana*), de advocaat (*Persea gratissima*), enz. Uit Azië kwamen de djamboe's (*Eugenia*), de mango's (*Mangifera Indica*), de bananen (*Musa*), de litchi (*Nephelium Litchi*), de tamarinde (*Tamarindus Indicus*), enz. Zelfs Australië bracht tot den vruchtenrijkdom van Madeira bij: *Artocarpus incisa* en *Corynocarpus laevigata.*

Bijzonder algemeen als vruchtboom is de japansche mispel of loquat, *Eriobotrya Japonica*, die hier in twee vormen voorkomt: de gewone soort, ook in de bergstreken van Java aangeplant, en eene edeler varieteit met sappige oranjekleurige vruchten ter grootte van een ei. In geen enkel warm land ontbreekt tegenwoordig wel dit ooft; Italië ontbeert de *Nespole di Giappone* zoo min als Brazilië, Indië en Australië, en toch werd eerst in 1787 het eerste plantje door den bekenden maecenas Sir J. BANKS uit zijn vaderland Japan naar Engeland overgebracht.

Een geliefd ooft van Madeira is ook de roode pitunga, van *Eugenia uniflora*, en de zwarte pitunga, die van *E. Brasiliana* komt. De geribde vruchtjes, ter grootte van een kers, zijn buitengewoon saprijk en zij zouden m. i. een aanwinst voor Java zijn. De pitunga is na verwant aan *E. ugni*, die wel als »aardbeienboompje" in de oranjerieën gekweekt wordt.

Cape Gooseberry of *Tomate Inglez* is eene soort eetbare jodenkers, *Physalis Peruviana*, gelijkend op de *tjetjended* uit de bergstreken van Java. Met de vruchten maakt men aan de ontbijttafel al spoedig kennis in den vorm van eene te Funchal veel gebruikte marmelade. Zij smaken beter dan de *Barbadoes Gooseberry*, *Pereskia aculeata*, eene eetbare cactus-vrucht van hetzelfde genre als de *Prickly Pear* of Turksche vijg, *Opuntia Tuna*. Bij deze plant, *Physalis*, willen wij onze botanische wandeling eindigen. In het begin dezer eeuw kwam zij uit Peru naar Madeira; dertig jaren later was deze *Physalis* er zoo algemeen, dat het landvolk de uit het wild ingezamelde vruchten bij mandenvol aan de markt bracht. Na 1850 begon de plant zeldzamer te worden en nu vindt men haar niet meer buiten de tuinen — merkwaardig voorbeeld van den met afwisselend geluk gestreden strijd tusschen inheemsche planten en uitlandsche indringers, dien wij op Madeira zoo vaak kunnen gadeslaan. Zoo toont zich steeds in het plantenrijk die voortdurende ontplooiing van nieuwe vormen naast en ten koste van reeds bestaande, die een kenmerk der organische wereld is.

Bijna schijnt het, alsof op dit stille eiland alleen de planten, ook al zijn zij aan den bodem gebonden, het vermogen hebben om het leven in al zijn volheid en bewegelijkheid ten toon te spreiden — en de rest slaapt. Inderdaad, als men de drukte aan de zeekade en op de reede van Funchal uitzondert, doet Madeira denken aan het sprookje van de schoone slaapster in het bosch. Het eiland is verrukkelijk, de stad schilderachtig, maar beide liggen onder den zoeten ban der traagheid en dommelen voort, eeuw in eeuw uit. Al 400 jaren lang heeft de torenklok der oude cathedraal da Sé met plichttrouwe regelmaat den tijd gemerkt; maar van de wisseling der tijden heeft zij niet veel anders kunnen ontwaren, dan dat de geslachten der menschen kwamen en gingen, en alles bij het oude bleef. Emotie was er alleen in de dagen, toen de Mooren er kwamen rooven en toen de Hollandsche watergeuzen Funchal kwamen brandschatten. Maar dat is lang geleden en de vreemdelingen, die nu naar Madeira tijgen, zijn vreedzamer gezind. Het zijn voornamelijk de mailreizigers der Afrikaansche route, toeristen uit Lissabon, Engelsche *idlers* en *globe-trotters* en zieken uit verschillende landen, die helaas ook hier weder rijkelijk de kiemen van tering komen zaaien, gelijk zij dat in zoovele, van nature reine en gezonde, streken doen. Zij allen komen, aangetrokken door het zacht klimaat van het eiland, geboeid door de schoonheid der natuur, door den weelderigen plantengroei. *Le groupe de Madère*, zegt ELISÉE RECLUS, *est une des régions devenues fameuses par la douceur et le charme du climat. Quand on parle d'un lieu de délices, d'une île heureuse, c'est le nom de Madère qui se présente aussitôt à l'esprit. C'est un grand jardin botanique où deux flores s'entremêlent et la violette croît à l'ombre des bananiers...* En VON MARTIUS roemde aldus het gezicht op Madeira: *Nichts ist reizender, als der Anblick dieser Insel, welche wie ein lieblicher Garten auf dem Meere zu schwimmen scheint. Die braunen und rothen Wände und steilen Kanten des schroffen Gebirges, das durch die Insel hinzieht, stechen anmuthig ab gegen das lebhafte Grün der blumenreichen Gründe....*

Het zij vergund dit opstel, dat wellicht bij sommige lezers aangename herinneringen zal kunnen wekken van eigen ervaringen in het zuiden, te eindigen met de schoone beschrijving van dergelijke tuinen als hier geschetst zijn, die in de Odyssee van HOMEROS gegeven is:

Buiten den voorhof lag bij de deur vèrstrekkend een boomgaard,
Groot vier morgen; een muur omsloot hem van alle de zijden.
Daarin wiesen een tal hoog rijzende welige boomen,
D'appelaar, smaaklijk van vrucht, en de peerelaar; naast den granaatboom
Wiesen de zoetige vijgen en welig bevruchte olijven.

Miswas hebben zij nooit en er is nooit mangel aan vruchten,
Altoos, zomer en winter, het jaar door; Zefuros' adem
Doet er gestadig zich zetten een vrucht en een andere rijpen.
Peeren aan peeren en appels aan appels krijgen hun wasdom,
Vijgen aan vijgen en trossen aan trossen van druiven in slingers.
Daar is ook een beplanting, bezet met de vruchtbare wijndruif,
Deels met een opene plaats, voor het zonlicht bloot, dat de druiftros
Uitdroogt, 't andere gedeelte bestemd om de trossen te snijden;
Andere treden ze reeds in de kuip; weer andere, even zich zettend,
Laten de bloesems vallen, en andre beginnen te kleuren.
Ginds zijn bedden met groenten gereed aan het eind van den wijngaard,
Allerlei soort van gewassen, die 't jaar door prijken met vruchten.
Daar zijn ook twee wellen, de eene, die 't kronkelend beekje
Drijft door den tuin, en de andre, die onder den drempel des voorhofs
Stroomt naar het hooge paleis, waar water zich scheppen de burgers [1].

Dat alles past zeer wel op het eiland, dat met recht »de paarl van Atlantis" genoemd is... Welnu, Madeira zij voor allen, die er heen trekken om genezing te vinden voor hun kwalen of verpozing van de zorgen des levens, een evenzoo elysisch oord als eenmaal het eiland der gastvrije Faiakiers was voor den moeden zwerveling ODYSSEUS, en HOMEROS' heerlijk beeld dier Faiakische tuinen verrijze voor velen in de tuinen van Funchal!

[1] Vertaling van Mr. C. VOSMAER.